

พระนามพระจักรพรรดิ

พระนามพระจักรพรรดิมีปรากฏทั้งในวรรณคดีบาลีและวรรณคดีสันสกฤต ในวรรณคดีบาลีนั้นมีอยู่ไม่กี่พระองค์ บางพระองค์ เช่น พระเจ้ามหาสุทิสสนะก็ปรากฏข้อความในพระไตรปิฎกฯ เป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า ส่วนในวรรณคดีสันสกฤต พระนามของพระจักรพรรดิมีมากกว่า และน่าจะเป็นพระราชานามที่ตัวตนจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ของชาวอินเดีย พระจักรพรรดิในวรรณคดีสันสกฤตเป็นพระราชานามที่ยิ่งใหญ่ หรือวีรบุรุษของชนเผ่าอริยกะ ซึ่งกวีสมัยหลังได้นำมาแต่งสรรเสริญจนกลายเป็นเทพหรือบุคคลในนิยาย

4.1 พระนามพระจักรพรรดิในวรรณคดีบาลี

พระจักรพรรดิองค์แรกที่มีพระนามปรากฏในพระไตรปิฎก คือ พระเจ้ามหาสุทิสสนะ กิ่งข้อความในมหาสุทิสสนสูตร ที่ฉนิกาย มหาวรรคกล่าวไว้ดังนี้

ภูตปุพฺพ อานนฺท ราชชา มหาสุทฺธสโน นาม อโหสิ ชตุตฺติโย มุฑฺธาว-
สิทฺโต จาตุรฺนฺโต วิชิตาวี ชนปทฺฐราวริยปฺปตฺโต ฯ¹

คำแปล

คุณรอนันท์ แต่ปางก่อน มีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า มหาสุทิสสนะ เป็นกษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเศก เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต ทรงชนะ

¹ สยามมกุฎราชวิทยาลัย, เทปิฎก สุตตปิฎก, ฉนิกาย สุต มหาวคฺโค (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2501), หน้า 196.

แล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง ¹

ในตอนท้ายพระสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า

[185] สिया นุ โข ปนानนุ เอมสุส อญญู นุน เตน สมเณ
 ราชา มหาสุทสุสน อโหสีติ น โข ปเนต อานนุ เอว ญฐัพพ
 อหิ เตน สมเณ ราชา มหาสุทสุสน อโหสี มม ทานิ จตุราสีติ-
 นครสทสุธานี กุสาวตีราชธานีเปมุขานิ.....ปกุชิตุคฺโข ปนาค
 อานนุท อภิขานามิ อิมสูมิ ปเทเส สรีริ นิกุชิตุคฺโข ยญจ โข ราชา
 วสมาโน จกุกวตุติ ฐมฺมิโก ฐมฺมราชา จาตุรฺนุโต วิชิตาวี ฐนปญฺฐา-
 วรียปฺปตุโต สตุตฺรตนสมนฺนาคโต อโย สตุตโม สรีรินิกุเชโป น โข
 ปนาค อานนุท คํ ปกาสํ สมนฺปสุธานี สเทวเก โลเก สมารเก
 สพุรฺหมเก สสุสมณพฺุราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนฺสุสาย ยคฺคฺช ตถาคโต
 อญฺฐมํ สรีริ นิกุชิตุคฺโข ฯ ²

คำแปล

[185] กุกรอานนทฺ์ เธอคงจะคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น พระเจ้ามหาสุทสุสนะ
 คงจะเป็นคนอื่นแน่ กุกรอานนทฺ์ ขอนั้นเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น สมัยนั้น เราได้เป็น
 พระเจ้ามหาสุทสุสนะ พระนครแปดหมื่นสี่พันอันมีกุสาวตีราชธานีเป็นประมุข เหล่านั้นของ
 เรา..... กุกรอานนทฺ์ เราຍอมรู้ที่ทอดทิ้งร่างกาย เราทอดทิ้งร่างกายไว้

¹ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 10 พระสุตตันตปิฎก เล่ม 2 ทีฆนิกาย
 มหาวรรค (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2514), หน้า 160.

² เรื่องเดิม, หน้า 225-28.

ในประเทศนี้ การที่เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชบิดาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต ขณะแล้ว มีอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ การทอดทิ้งร่างกายไว้ นับเป็นครั้งที่เจ็ด ดูกรอาณนั เราไม่เล็งเห็นประเทศนั้น ๆ ในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์ทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่ตถาคตจะทอดทิ้งสรีระไว้เป็นครั้งที่แปดครั้งนี้ ¹

พระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ 2 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือพระเจ้าทัลหเนมิ เรื่องราวเบื้องต้นที่ปรากฏในจักรกัณฑ์สูตร คัมภีร์ที่ฉนิกาย ปาฎิกวรรค มีว่า พระพุทธองค์ประทับที่ มาตุลนคร แคว้นมคธ ทรงแสดงแก่พวกภิกษุให้มึนตายเป็นที่ฟัง มีธรรมเป็นที่ฟัง ย่อมมีสิ่งอื่นเป็นที่ฟัง บุญยอมเจริญ แล้วทรงเล่าเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิและสมบัติพระเจ้าจักรพรรดิ ดังนี้

[34] ภูตบุพพิ ภิกษเว ราชา ทลหเนมิ นาม อโหสิ จกุกตติ
 ฌมฺมิโก จาทุรบุโต วิชิตาวี ฌนปทญฺฐาวรียปฺตโต สตุตฺรตนสมนฺนาคโต ฯ
 ทสฺสลิมานิ สตุตฺ รัตนานิ อหฺลํ เสยฺยถิตํ จกุกฺรตํ หตุถิรตํ อสฺสฺรตํ
 มนฺธิรตํ อิติถิรตํ คหปติรตํ ปริณายกฺรตเนว สตุตฺมํ ฯ ปโรสทสฺสํ โช
 ปนสฺส ปุตฺตา อหฺลํ สุรา วิรจฺจฺรฺพา ปรเสนปฺมทฺหนา ฯ โส อิมํ
 ปฺรวิ สาครปริยญฺคํ อทฺนฺเทน อสตุเถน ฌมฺเนน สมนฺ อภิวิชัย อชฺ-
 ฌาวสิ ฯ ²

¹ เรื่องเดิม, หน้า 180-81.

² สุยามภุสสุส เทปิฎกั สุตฺตฺนตฺปิฎเก ที่ฉนิกายสฺส ปาฎิกวคฺโค (พระนคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลราชวิทยาลัย, 2502), หน้า 62-63.

คำแปล

[34] คุณภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระราชจักรพรรดิพระนามว่า
 ทัลลหเนมิ ผู้ทรงธรรม เป็นพระราชโอรสโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็น
 ขอบเขต ทรงชำนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักร-
 แก้ว ช่างแก้ว มาแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว ปริณายกแก้วเป็นที่ 7 พระ-
 ราชมบุตรของพระองค์มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยี
 เสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชำนะโดยธรรม มีทองไขอาชญา มีทองไขศัสตรา
 ครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขต ฯ¹

พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าทัลลหเนมิได้เป็นพระจักรพรรดิองค์ต่อมา ด้วย
 การประพตจักรพรรดิวัตร พระราชาในราชวงศ์ของพระเจ้าทัลลหเนมิได้เป็นพระจักรพรรดิ
 7 พระองค์ เมื่อถึงพระราชองค์ที่ 8 จักรแก้วอันตรธานไป เพราะพระองค์ไม่ประพต
 จักรพรรดิวัตร²

ศูนย์วิทยพัทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎก เล่ม 3 ทีฆนิกาย
 ปาฏิกวรรค (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2514), หน้า 51.

² เรื่องเดิม, หน้า 55-56.

พระจักรพรรดิที่มีพระนามและเรื่องราวที่คณปรากฏในพระไตรปิฎกมี 2 พระองค์ คือ พระเจ้ามหาสุทิสสะ และพระเจ้าทัตถเนมิ นอกจากนี้แล้วเรื่องราวในอปทาน (พยากรณ์กำหนดชาติต่าง ๆ) คัมภีร์ชุตถนิกาย พระสุตตันตปิฎก เล่ม 24 และเล่ม 25 ที่แสดงถึงบุพกรรมของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวก ที่โคตรงปรารธนา พุทธภูมิ และปรารธนาปัจเจกพุทธภูมิ สวรรภูมิ แล้วบำเพ็ญบารมีสร้างสมอบรมมาตั้งแต่ เริ่มปรารธนา ว่าในชาตินั้น ๆ โคตรจะทำอย่างนั้น ๆ จนถึงชาตินี้ ในอปทานของพระสาวก 450 องค์นั้น พระสาวกส่วนมากกล่าวว่า เมื่อได้บำเพ็ญบารมีแล้ว จะได้เป็นพระจักรพรรดิก็ครั้ง ๆ และในกัปต่อไปในอนาคต จะมีพระจักรพรรดิปรากฏพระนามก็พระองค์ ในคัมภีร์ชุตถนิกายทั้งสองเล่มนี้ มีรายชื่อพระจักรพรรดินามากมายหลายพระองค์ตามลำดับ อปทานของพระสาวก

ในชุตถนิกาย ภาคชาตก มีชาตกอยู่เรื่องหนึ่งคือเรื่องกาลิงคโพธิชาตก ซึ่งกล่าวถึงพระจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจากาลิงคะ ควบคู่กันว่า

[1790] ราชา กาลิงโค จกุกวตุติ ชมฺเมน ปฐวิมนุสาสิ
 อคมาสิ โพธิสมีปี นาเคน มหานุภาเวณ ฯ¹

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ สุยามบรรณสาร เทปิฎก สุตตันตปิฎก ชุตถนิกายสุต ชาตก ปฐโม ภาค
(พระนคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2503), หน้า 352.

คำแปล

[1790] พระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่ากาลิงคะ ไค้ทรงสั่งสอนมนุษย์ทั่ว
แผ่นดินโดยธรรม ไค้เสด็จไปสู่ที่ไกลถิ่นโพธิ์ด้วยช้างทรงมีอายุมาก ๆ ¹

ในจักรวรรดิสุทร คัมภีร์ที่ขนิภาย มหาวรรค มีข้อความกล่าวถึงพระนามพระเจ้าจักร-
พรรดิในอนาคต คือ พระเจ้าสังขะ ซึ่งจะเสด็จอุบัติในสมัยพระศรีอารยเมตไตรย์เป็นพระ-
ศาสดาของโลก เรื่องราวของพระองค์ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

อสีทิวสุสสหัสสาบุเกสุ ภิกขเว มนุสเสสุ เกตุมทีราชธานียา สงฺโข
นาม ราชา อุปลชฺชิสฺสตี จกฺกวตฺติ ชมฺมุโก ชมฺมราชา จาตุรฺนุโต
วิจิตาวิ ชนเปทฺฐฐาวาวิปฺปโต สตุครตนสมนฺนาคโต ฯ ตสฺสสินานิ สตุต
รตนานิ ภวิสฺสสนฺติ เสบฺยถิตํ จกฺกรตนํ หตุตฺติรตนํ อสฺสสรตนํ มณฺีรตนํ
อิตฺตฺติรตนํ คหปติรตนํ ปริณายกรตนเนว สตุตฺมํ ฯ ปโรสทฺสสฺสํ โข ปนสฺส
ปฺพุตฺตา ภวิสฺสสนฺติ สุรฺวา วีรฺจ
สาครปริยญฺตํ อทฺถเพน อสฺส
..... อถโข ภิกขเว สงฺโข นาม ราชา โย โส ญฺุโป
รณฺญา มหฺาปนาเทน การาบิโต ตํ ญฺุโป อสฺสฺสาเปตฺวา อชฺฉาวาสิตฺวา
วิสฺสชฺชิตฺวา สมณพฺุราหฺมณกปณฺทฺธิกวมิพฺพกยาจกานํ ทานํ ทตฺวา เมตฺเตยฺ-
ยสฺส ภควโต อรฺหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริณํ ปฺพุทฺธิสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
โส
เอวํ ปฺพุทฺธิโต สมานเ อโโก วุปกฺกุโร อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตฺโต

¹ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 27 พระสุตตันตปิฎก เล่ม 19
อุททกนิกาย ชาคก ภาค 1 (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2514), หน้า 333.

วิหริโก นจิสเสว ยสฺสตุถาย กุสฺสตุตา สมฺมเทว อการฺสูมา อนคา-
 ริย์ ปพฺพชนฺติ ทนฺนุตฺตํ พุทฺทมจฺริยปรึโยสานํ ทิฏฺฐเ ว ฌมฺเม สยํ
 อภิญญา สจฺฉิกถฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสตี ฯ¹

คำแปล

กุฎกริกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี จักมีพระเจ้าจักรพรรดิทรง
 พระนามว่า พระเจ้าสังฆะ ทรงอุบัติขึ้น ณ เขตุมดีราชธานี เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพระ-
 ราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีราช-
 อาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักกรแก้ว 1 ช่างแก้ว 1 มาแก้ว 1
 แก้วมณี 1 นางแก้ว 1 คฤหบดีแก้ว 1 ปริณายกแก้วเป็นที่ 7 พระราชาบุตรของพระองค์
 มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายแผ่นดินของข้าศึกได้
 พระองค์ทรงชนะโดยธรรม มีตองใช้อาญา มีตองใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินมีสาคร
 เป็นขอบเขต.....

กุฎกริกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าสังฆะจักทรงให้ยกขึ้นซึ่งปราสาทที่พระเจ้า
 มหาปนาทะทรงสร้างไว้ แล้วประทับอยู่ แล้วจักทรงสละ จักทรงบำเพ็ญทานแก่สมณ-
 พราหมณ์ คนก่าพรา คนเดินทาง วนิพกและยาจกทั้งหลาย จักทรงปลงพระเกศาและ
 พระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์ เสด็จออกจากเรือน ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ใน
 สำนักของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรยอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท้าวเชอทรงผนวช
 อย่างนี้แล้ว ทรงปลีกพระองค์อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาณ มีความเพียร มีตนส่งไปแล้ว²

¹ สุยามรณฺวสฺส เตปิฏกํ สุตฺตตนฺปิฏเก ทิชนิกายสฺส ปาฏิกวฺลฺโล (พระนคร:
 โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2502), หน้า 82-84.

² ศัพท์ว่า ปิตฺตฺโก ใน The Pali Text Society's Pali-English
 Dictionary ของ T.W. Rhys Davids หน้า 448 แปลว่า มีใจมั่น.

ไมชำนาญ ก็จักทรงทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมที่กลุ่มบุตรทั้งหลายพากันออกจากเรือน
 บวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต่อองค์ท่านอันเป็นที่สุกแห่งพรหมจรรย์ ด้วยพระปัญญาอันยิ่งด้วย
 พระองค์เองในทีสุธรรมเดียว¹ เข้าถึงอยู่²

ในชาตกัฏฐกถา ถิกนิบาต มีเรื่องของพระเจ้ามานชาตมฺหฺรงเป็นพระจักรพรรดิ
 ครอบครองทั้งโลกมนุษย์และโลกสวรรค์ เรื่องราวของพระองค์มีกล่าวไว้ในชาตก ถิกนี้

มันชาตุราชชาตก

ยวตทา จนฺทิมสุริยาติ อิทํ สุตฺตา เซตวเน วิหรนฺโต เอกํ อุกฺกฏ-
 ฐิตภิกขุํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

ในเรื่องมันชาตุราชชาตกนี้ คำเนนความว่าสมเด็จพระบรมศาสดาคูดุยมุนีเสด็จ
 ประทับที่พระเชตะวันอันเป็นพุทธราชาส ทรงพระปรารภภิกษุผู้มีความกระสันรูปหนึ่งให้เป็น
 อุบัติเหตุเกิดขึ้นแล้ว จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำว่า ยวตทา จนฺทิมสุริยา ถิกนี้
 เป็นคน

มีเนื้อความตามลำดับเรื่องว่า ครั้งโคสศับมา ภิกษุรูปนั้นเมื่อเที่ยวไปเพื่ออาหาร
 บิณฑบาตในเมืองสาวัตถี โคเห็นสตรีหนึ่งมีรูปร่างงามสรรพ พร้อมด้วยเครื่องประดับค
 งามสม ก็บังเกิดกามารมณ์รักใคร่ในสตรีนั้น ที่นั้นภิกษุทั้งหลายจึงนำภิกษุนั้นไปที่โรงธรรม
 สภา กราบทูลพระบรมศาสดาว่า ข้าแต่พระพุทธองค์ของครูเจริญ ภิกษุนี้เป็นผู้มีความกระสัน
 เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาโคทรงสศับค่านั้น จึงตรัสถามว่า คุณภิกษุ ไฉนเห็นว่าท่านเป็น

¹ สัพพทว่า ทิฏฺฐเร ว ชนฺเม ใน The Pali Text Society's Pali-
 English Dictionary ของ T. W. Rhys Davids หน้า 320 แปลว่า ในโลกนี้,
 ในชีวิตนี้เอง.

² พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎกเล่ม 3 ที่ชนิกาย
 ปาฎิกวรรค (พระนคร . โรงพิมพ์การศาสนา, 2515), หน้า 66-67.

ผู้มี ความกระตั้นจริงหรือ ภิกษุ นั้นรับว่า ข้าแต่พระพุทของคณูเจริญู จริงตั้งนั้น จึงมีพระ-
 พุททภาสิตทริสว่า กูกรภิกษุ เมื่อทานครอบครองอาคาริยสถานการฆราวาสออยู้นั้น เมื่อไร
 เล่าทานจึงจะสามารถเพื่อจะยังคัมหาให้เต็มได้ ก็ชื่อว่ากามคัมหา คือความปรารถนาใน
 กามกณ्हทั้งห้านี้ เป็นของที่ใคร ๆ จะพึงให้เต็มโดยยากที่สุด ประหนึ่งว่ามหาสมุทรที่ลึก
 กว้างมิได้เต็มเปี่ยมด้วยวาริที่ไหลมาเติมทานที่คัมหา จริงอยู่โบราณันจิตคัมหลายได้เสวย
 สิริราชสมบัติเป็นบรมจักรพรรดิราช มีอำนาจแผ่ไปในทวีปใหญ่ทั้งสี่ มีทวีปน้อยสองพันเป็น
 บริวาร และได้เสวยทิพยศตุงการในชั้นจาตุมาหาราชิกาเทวโลก กับทั้งมนุษย์บุโลกบริวาร
 สมบัติอันสมบูรณ์ด้วยเครื่องนทานาณันท์ ทั้งได้เสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ชั้นดาวคิงส์เทวสถาน
 สติคยในทิพยนิมานที่อยู่แห่งดาวสักรินทรเทวราชสีนกาลนาน จนท้าวมีชวานลงไปได้ 36
 องค์ คังนี้ ก็ยังไม่สามารถจะทำความยินดีของคณูให้พอเพียงเต็มที่ได้ในกามคัมหาหา
 ประการ จนสิ้นชีพขณมานลงไป กูกรภิกษุ ในกาลเมื่อไรเล่า ทานจึงจะสามารถเพื่อ
 จะทำกามคัมหาให้เต็มที่ได้ กรันสมเค็จพระศาสดาคามหาณูนี้มีพระพุททภาสิตคังนี้แล้ว จึงนำ
 บุรพจารีตอคัคณิทานมาตริสเทศนาวา

อที่เต ปฐมกปูเป ฌ อคัคสมัยในปฐมกปูเป ยังมีพระราชามหาสมุทรคิงส์
 องค์หนึ่ง พระราชโอรสของพระราชองคัคณูทรงพระนามว่า พระเจ้าโรช-
 ราช พระราชโอรสของพระเจ้าโรชราชันนั้น ทรงพระนามว่าพระเจ้าวรโรช-
 ราช พระราชโอรสของพระเจ้าวรโรชราชันนั้น ทรงพระนามว่าพระเจ้า
 กัลยาณบดี พระราชโอรสของพระเจ้ากัลยาณบดีคัคณูนั้น ทรงพระนามว่าพระเจ้า
 วรกัลยาณบดี พระราชโอรสของพระเจ้าวรกัลยาณบดีคัคณูนั้น ทรงพระนามว่า
 พระเจ้าอุโบสถราช พระราชโอรสของพระเจ้าอุโบสถราชันนั้น ทรงพระนาม
 ว่าพระเจ้าวรอุโบสถ พระราชวรคณูของพระเจ้าวรอุโบสถราชันนั้น ทรงพระ-
 นามว่าพระเจ้ามัณฑาคราช พระเจ้ามัณฑาคราชันนั้นประกอบด้วยราชคฤหิสิคิ
 สักคาเคช บริบูรณควयरคัคณูพิเศษทั้ง 7 ประการ ผ่านสิริมไหศวรรยเป็นเอก
 อัครจักรพัทธาธิราช มีบุญอำนาจนามหัตศจรรยนัก ในกาลเมื่อพระองค์คณูเข้าซึ่ง
 พระหัตถ์เบ้องชายคบลองควयरคัคณูเบ้องชวา สัปคพิชรคัคณูพรโรชทกชารา

หาฝนแก้ว 7 ประการก็ตกลงมาประมาณเพียงชานุมณฑล ประหนึ่งว่าเมฆฝน
อันเป็นทิพย์ตกลงมาแต่อากาศ พระเจ้านั้นราชกุมหาราชเป็นมนุษย์มหัศจรรย์
เห็นปานดังนี้ และพระเจ้านั้นราชกุมหาราชนั้น เมื่อยังประกอบการเล่นเป็น
กุมารอยู่ กำหนดกาลนาน 84,000 ปี เมื่อใดครองราชสมบัติเป็นอุปราชอยู่
สิ้นกาลนาน 84,000 ปี เมื่อใดเสวยสิริราชสมบัติเป็นบรมจักรพรรดิอยู่สิ้น
กาลนาน 84,000 ปี ก็แหละพระชนมายุของพระเจ้านั้นราชกุมหาราชนั้นยืน
ยงดำรงอยู่ได้สองไซยหนึ่ง ครั้นอยู่มาในวันหนึ่ง พระเจ้านั้นราชกุมหารา-
จักรพรรดินั้น ไม่สามารถจะทำกามคันหาให้พอเพียงพระทัยได้ จึงทรงแสดง
อาการที่พระองค์ทรงกระสันในกามคุณ อำนวยทุกข์หลายจึงกราบทูลถาม
เหตุว่า ข้าแต่พระองค์เป็นเทพสมบัติพระพุทธรเจ้าข้า อาการที่พระองค์ทรง
กระสันนั้นด้วยเหตุอะไรเล่าพระเจ้าข้า พระเจ้านั้นราชกุมหาราชจึงตรัสว่า เรา
แลเห็นกำลังบุญของเราอยู่ว่า สิริราชสมบัติของเราเท่านั้นจะทำอะไรได้
สถานที่แห่งไหนเล่าจะเป็นที่รับมณีนภพฐานบาง เหล่านิกอำนวยการ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์เป็นมหाराชาธิราช เทวโลกเป็นที่รับนภพฐานสำราญ
พระทัยมากยิ่งกว่ามนุษย์โลกนี้ พระเจ้านั้นราชกุมหาราชได้ทรงสดับดังนั้น จึง
กระทำจักรแก้วให้ขึ้นไปในเบื้องหน้า เสด็จยাত্রาพร้อมด้วยราชบริพ
ขึ้นไปยังเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกา

จุดตาโร มหาราชาโน ที่นั่น เหล่าท้าวจาตุมหาราชาทั้งสี่ ต่างองค์ก็
ถือทิพย์มาลีกลิ่นหอมฟุ้งจร พาเทพนิกรที่เป็นบริวารลงมากระทำปัจจุ
มนาการต้อนรับเสด็จในระหว่างมรรคา เชิญพระเจ้านั้นราชกุมหาราชให้เสด็จ
ขึ้นไปยังชั้นจาตุมหาราชิกาแล้ว มอบเทพสิริราชสมบัติในชั้นจาตุมหาราชิกา
ถวายแก่พระเจ้านั้นราชกุมหาราช เมื่อพระเจ้านั้นราชกุมหาราชพบพิตรนั้น
แวดล้อมด้วยราชบริพารและเทพบริพาร สถิตย์เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในชั้นจาตุมหา-
หาราชิกานั้น กำหนดกาลที่ล่วงไปแล้วก็ยี่คยาวนาน พระเจ้านั้นราชกุมหาราช
นั้นยังไม่สามารถจะทำความปรารถนาของพระองค์ให้เต็มได้ในชั้นจาตุมหา-
ราชิกานั้น จึงแสดงซึ่งอาการที่พระองค์ทรงกระสันอีก จุดตาโร มห-

ราชาโน ท้าวจาคมหาราชทั้งสี่จึงกราบทูลถามว่า ข้าแต่พระมหाराชเจ้า พระองค์ทรงกระสันด้วยเหตุอะไรเล่าพระเจ้า พระเจ้านันทราชูราชจึงตรัสถามว่าที่แห่งไหนจะเป็นที่ยืนค้ำค้ำกว่าเทวโลกนี้มีบ้างแหละหรือ ท้าวจาคมหาราชทั้งสี่จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์เป็นสมมุติเทววงศ์ ข้าพระบาททั้งหลาย เป็นบริษัทรูปรูปร่างของเทพเจ้าเหล่านั้น ชื่อว่าคาวกิงสเทวโลกนั้น บ่อมเป็นที่ชุมนุมรื่นเริงด้วยกามารมณ์อุดมค้ำค้ำกว่าจาคมหาราชิกาเทวโลกนี้ เมื่อพระเจ้าเจ้านันทราชูราชาธิปัตย์ได้ทรงสดับค้ำค้ำนั้น จึงกระทำรัตนจักรให้เป็นบุเรจาริก ล้อมรอบด้วยบริษัทรูปของพระองค์ ทรงฝันพระพิศตรจำเพาะต่อเมืองคาวกิงสเทวสถานแล้วก็เสด็จไป

สกุโก เทวราชา ที่นั่นท้าวสักกักรินทรเทวราชมีพระหัตถ์ถือสุคนษสาทิพิพมาลา มีหม่อมมรเวทแวดล้อมเป็นบริวาร กระทำปัจจุคนนการคอนรับจับพระหัตถ์แห่งพระเจ้าเจ้านันทราชูราช แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหाराชเจ้า ขอเชิญพระองค์เสด็จมาข้างนี้ ในกาลเมื่อพระเจ้าเจ้านันทราชูราช เสด็จมยุรยาครขึ้นไปถึงสำนักท้าวหมัฆวานแล้ว รัตนปริณายกขุนพลแก้วก็พารัตนจักรกับทั้งราชบริษัทรถกลับลงมายังทางมนุญวิสัย เขาไปสู่พระนครแห่งตน ท้าวสหัสสนันนโกสีย์จึงพาพระเจ้าเจ้านันทราชูราชาธิปัตย์ขึ้นสู่คาวกิงสพิภพ แล้วแบ่งทิพสมบัติในท่ามกลาง กระทำให้เป็นสองส่วน คือส่วนของพระองค์ส่วนหนึ่ง ยกถวายพระเจ้าเจ้านันทราชูราชส่วนหนึ่ง

ทโตะ ปญญาญ จำเคิมแต่กาลนั้นไป พระราชาทั้งสอง คือ สมเด็จพระเจ้าเจ้านันทราชูราชาธิปัตย์กับท้าวโกสีย์สักกะเทวราช ก็เสวยทิพสมบัติสุขเสมอกัน เหว่ กาลเอ คัจฉนุเต ครั้นเมื่อกาลเป็นไปอยู่อย่างนี้ กำหนดกาลนานได้ 3 โกฎิกับ 60 แสนปี ท้าวสหัสสนันนโกสีย์ก็สิ้นพระชนมายุจตุลวงไป อญญู สกุโก ท้าวสักกะเทวราชของคอื่นได้มาอุปติบังเกิดอีก ท้าวสักกะเทวราชนั้นเสวยทิพรัชสุขเป็นเทวาธิปไตย จนสิ้นอายุชัยแล้วก็จตุลวงไป แต่ท้าวสักกะเทวราชจตุลวงไป ๆ ้วยอุบายค้ำค้ำนี้มาได้

36 พระองค์ ก็พระเจ้านันทราชูราชัน มีพระสรীর่างกายเป็นมนุษย์ ได้
 เสวยทิพย์สุชาโภชนอันบริสุทธิ์ จึงไม่จุติจากเทวสถาน ครั้นเมื่อกาลเป็นไป
 อยู่อย่างนี้ ความอยากทะยานใจในเบญจพิชคามคุณของพระเจ้านันทราชูราช
 นั้น ยังไม่พอพระทัยเพียงเท่านั้น ความปรารถนายังบังเกิดยิ่งขึ้นไปกว่า
 ประมาณ พระเจ้านันทราชูราชัน ทรงพระดำริว่าเราจะต้องการอะไรด้วย
 ทิพสมบัติสิ่งหนึ่ง เราจะทำลายล้างพระชนมชีพท้าววิชวานให้วอดวายแล้ว
 จะเสวยทิพย์มหิศวรรยให้เป็นสุขสำราญแต่ผู้เดียว ครั้นทรงพระดำริดังนี้แล้ว
 ก็ไม่สามารถจะปลงพระชนมชีพท้าวสุทัมบดีได้ ก็ชื่อว่าค้นหาคือความปรารถนา
 ในกามคุณนี้เป็นมุลรากแห่งความวิบัติ เพราะเหตุนี้อายุสังขารของพระเจ้า-
 นันทราชูราชูราชจึงเสื่อมสิ้นไป ชราก็เข้ามาจับทำพระสรীর่างกายให้
 คร่ำคร่า ก็ชื่อว่าสรীর่างกายของมนุษย์นี้ ย่อมไม่ทำลายในเทวโลก ในกาลนั้น
 พระเจ้านันทราชูราชันก็พลัดตกจากดาวดึงส์เทวโลก ลอยลงมาตกลงที่สวน
 พระราชอุทยาน ฝ่ายอุทยานบาลผู้รักษาสวนจึงนำความที่พระเจ้านันทราชูราช
 นั้น เสด็จมาถึงพระนครแล้วไปบอกแก่ราชตระกูล ราชตระกูลก็ชักชวนกันมา
 ปลูกาคีที่พระบรรทม ให้ทรงพระบรรทมในสวนอุทยาน เป็นอนุฐานไสยาศจะ
 ดำรงพระกายลุกขึ้นอีกไม่ได้ เหล่านิกรเสวกามาตย์จึงกราบทูลถามว่า
 ข้าแต่พระองค์เป็นเทพสมบัติพระพุทธรเจ้าชา จะให้ข้าพระบาททั้งหลาย
 ถลาาถอยถ่าว่ากระไรในที่เฉพาะพระพักตร์แห่งพระองค์ พระเจ้านันทราชู-
 ราชจึงตรัสตอบว่า ทานทั้งหลายพึงบอกเล่าชานี้ ให้มหาชนรูทั่วกันว่า
 ดังไคยีนมา พระเจ้านันทราชูมหाराช เสวยสมบัติสุขเป็นบรมจักรพรรดิมีอิส-
 ภาพแผ่ไปในทวีปใหญ่ทั้งสี่ มีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวาร และได้เสวยทิพ
 สมบัติในชั้นจาคุมหาราชิกากี่ช้านาน ทั้งไค้เสวยสวรคสมบัติอยู่ในชั้นดาวดึงส์
 เทวโลก โดยประมาณอายุของพระอินทร์สิ้นไปไค้ 36 พระองค์แล้ว บัดนี้
 ไค้กระทำกาลกิริยาแล้ว เพราะทำค้นหาให้พอเพียงเต็มที่ไม่ไค้ ครั้นพระ-
 เจ้านันทราชูราชันตรัสดังนี้แล้ว ก็เสด็จสวรคตไปตามยถากรรมของพระองค์

อิมิ ชุมมเทศน์ อหริทฺว่า สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่ นำมาซึ่งพระ-
ธรรมเทศนานี้แล้ว จึงตรัสเป็นบาทพระคาถาทิ้งหลายนิ้ว

ยวตทา จนุทิมสุริยา (ปริหรนฺติ)	ทิสวา ภาณฺติ วิโรจนา
สพฺเพว ทาสา มนุชฺชาตุ	เย ปาณา ปฐฺวิสุสิลา ฯ
น กหาปณฺวสุเสน	ทิตฺตฺติ กาเมสุ วิชฺชติ
อปฺปสุสฺสทา ทุภฺษา กามา	อิตฺติ วิญฺญาเย ปณฺทิตฺโต ฯ
อปี ทิพฺเพสุ กาเมสุ	รทฺติ โส นาธิกจฺจติ
ตณฺหุภฺชชฺรโต โหติ	สมฺมาสมฺพุทฺทสฺสาวโกติ ฯ

ความในพระคาถาว่า พระจันทร์และพระอาทิตย์ยอมอุทัยค้ำเนินเวียนไปรอบเขา
พระสุเมรุราช มีรัศมีรุ่งโรจน์โอภาสสว่างไปในทิศทั้ง 10 โดยที่มีกำหนดเพียงเท่าใด
สัตว์มนุษย์ชาวชนบททั้งหลายเหล่าใดที่อาศัยอยู่ ณ พื้นปฐพีมีอยู่ สัตว์มนุษย์ชาวชนบททั้งหลาย
เหล่านั้น ย่อมเป็นทาสของพระเจ้ามุนีราชาทุกองค์ โดยที่มีกำหนดเพียงเท่านั้น ความ
เอิบอิมิใจในวัตถุงามและกิเลสงาม ยังไม่มีพอเพียงแก่ความต้องการของพระเจ้ามุนีราชา-
ราช คว้าอำนาจบุญฤทธิ์ที่ศบพระหัตถ์ ยังผนกหาปณะสปีตพิพิชรต้นให้ตกลงมาเพียงชานู
มณฑลและบัณฑิตภิกษุผู้มีวิปัสณาญาณรู้อริว่า ความใคร่ทั้งหลายมีความเปรียบด้วยความฝัน
เป็นของมีความเอริจอรอยน้อย มีความทุกข์มาก บัณฑิตภิกษุนั้นครั้นรู้อริคั้งนี้แล้ว ก็มีได้
ยินดีในความใคร่อันเป็นทิพย์ทั้งหลาย และบัณฑิตภิกษุนั้นเป็นผู้ยินดีในนิพพานธรรมเครื่อง
สิ้นคันหา นับว่าเป็นสาวกแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้

ครั้นสมเด็จพระศาสดาถามุณีให้นำมาซึ่งพระธรรมเทศนาคั้งนี้ จบลงแล้ว จึงตรัส
ประกาศพระอริยสัจธรรมทั้งสี่ประมวลมาซึ่งชาตก ในการเมื่อจบพระจตุราริยสัจเทศนา
ภิกษุผู้กระสันนั้นก็ไค้ตั้งอยู่ในพระโสคาปติผล มหาชนแม่เหล่าอื่นเป็นอันมากไค้ถึงพระอริย-
ผลมีพระโสคาปติผลเป็นตน ตทา มนุชฺชาตุมหาราชา พระเจ้ามุนีราชาตุมหาราชาในกาล

ครั้งนั้น ครั้นสืบสันตติชาติมาเป็นพระทดาตตแท้จริง แสดงมาในเรื่องมันธาตุราชชาดกก็
สิ้นความจบลงเพียงเท่านี้¹

4.2 พระนามพระจักรพรรดิในวรรณคดีสันสกฤต

ความคิดที่จะมีพระราชาเพียงผู้เดียวปกครองอินเดียทั้งประเทศ ได้มีมาตั้งแต่สมัย
ที่ชาวอริยกะตั้งหลักแหล่งอยู่ถาวรในบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุแล้ว หลักฐานในเรื่องนี้จะได้เห็นได้
จากบทสวดสรรเสริญพระอินทร์ในคัมภีร์ฤคเวท และคัมภีร์-อุดรเวท ซึ่งสรรเสริญว่า
พระอินทร์เป็นเอกราชาและอิทธิราชา คือ พระราชามิ่งใหญ่เหนือราชาทั้งหลาย ทรง
ปกครองโลกนี้แต่ลำพังพระองค์เดียว บทสวดนั้นมีใจความดังนี้

ekarādasya bhuvanasya rājasi śacīpata indra
visvābhirūtibhiḥ /
mādhyandinasya savanasya vrtrahannanedyā pibā
somasya vajrivah // 3 // ²

ข้าแต่พระอินทร์^{เป็น}ผู้จับคือ พระองค์เป็นเอกราชาของโลกนี้ขอมรุ่งโรจน์ด้วยโลก-
สมบัติทั้งหลายทั้งปวง ข้าแต่พระองค์ผู้ชาวฤคระ ผู้ปราศจากข้อติเตียน ผู้มีสายฟ้า
พระองค์เป็นผู้ค้ำน้ำใสในพิภพสว่างในเวลาเที่ยงวัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พระยาพจนสุนทร (เรื่อง อติเปรมานนท์) แปล, นิบาตชาดก ตักกนิบาต
1 วรรณภาคคน (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2460), หน้า 85-92.

² Rgveda (Bombay : Gurugaṅgeśvaracaturvedasamsthāna
Tulsīnivāsa, 1970), p. 253.

tvamindrādhirājah śravasyustvaṃ bhūrabhibhūtirjanānām/
tvam dāivīrviśa imā vi rājayusmatkṣatramajaraṃ te

astu

// 2//

ข้าแต่พระอินทร์ พระองค์ทรงเป็นอิทธิราชา ทรงเป็นผู้มีบุคลิกตั้งใจสรรเสริญ
พระองค์ทรงเป็นผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่เหนือปวงชนทั้งหลาย พระองค์คือราชาแห่งเฝ้าเทวะนี้
ขอความเป็นราชา-ผู้มีพลังกำลังไม่เสื่อมสูญจงมีแก่พระองค์เถิด

prācyā disastvamindrāsi rājotodīcyā diśo

vṛtrahañchatruhosi /

yatra yanti srotyāstajjitaṃ te dakṣiṇato vṛṣabha

eṣi havyah

// 3//¹

ข้าแต่พระอินทร์ พระองค์ทรงเป็นราชาทางทิศเหนือและทิศตะวันออก พระองค์
ทรงเป็นผู้ฆาตกรและฆาตกร สายน้ำทั้งหลายยอมไหลไป ณ ที่ใด ณ ที่นั่นเป็นที่อัน
พระองค์ชนะแล้ว พระองค์ผู้พญานกได้รับการร้องเรียกยอมเสด็จไปทางขวามือ

สมัยต่อมา คือ สมัยอุปนิษัต คำว่าพระจักรพรรดิเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายแล้ว
ในไมตรีอุปนิษัตได้ให้รายชื่อพระจักรพรรดิไว้ 15 พระองค์ คือ

atha kinetāirvā pare'nye mahādhānurdharās-
cakravartinaḥ kecit sudyumnabhūridyumnendradyumna-
kuvalayāsvayāuvanāśvavadhryāśvāsvapatisāsabindu-

¹ Atharvaveda (Bombay : Gurugaṅgeśvaracaturvedasamsthāna
Tulsīnivāsa, 1970), p. 648.

hariścandrāmbarīṣanānaktusaryātiyayātyanaraṇy-
okṣasenādayah / 1.4 / ¹

แต่อันที่จริง ประโยชน์อะไรกายพระราชาทรงหลายเหล่านี้ มีพระราชาทรงหลาย
อื่น ๆ ผู้เป็นนายขมังธนูผู้ยิ่งใหญ่ เป็นพระจักรพรรดิ บางพระองค์ เช่น พระเจ้าสุท-
หุมนะ พระเจ้ากฤษณะ พระเจ้าอินทรทุมนะ พระเจ้ากฤษณะ พระเจ้าเขว-
นาทนะ พระเจ้าวะธะวะ พระเจ้าอัสวปะตี พระเจ้าศัพินทุ พระเจ้าหริศันทร
พระเจ้าอัมพริษะ พระเจ้านานักตุ (นุณะ?) พระเจ้าสยาตี พระเจ้ายาตี พระเจ้า
อนวัชชะ และพระเจ้าอุษเสน เป็นต้น

สมัยมหากาพย์ในมหากาพย์เรื่อง "รามายณะ" พระรามเป็นวีรบุรุษในเรื่องนี้
ทรงเป็นพระราชาทัวอย่าง ทรงเป็นราชาของราชา หรืออีกนัยหนึ่ง พระองค์ก็คือพระ-
จักรพรรดิ โสกลคือไปนี้พรรณนาความเป็นพระจักรพรรดิของพระองค์

sūryasyāpi bhavet sūryo hyagneragniḥ prabhoh prabhuh/
śriyah śrīśca bhavedagryā kīrtyāḥ kīrtiḥ kṣamākṣamā //15//

พระรามจึงเป็นความสว่างของดวงอาทิตย์ เป็นความร้อนของไฟ เป็นราชาของ
ราชา เป็นความมั่งคั่งอย่างยิ่งยอดของความมั่งคั่ง เป็นชื่อเสียงของความมีชื่อเสียงและ
เป็นความหนักแน่นของแผ่นดิน

¹ S. Radhakrishnan, The Principal Upaniṣads (London :
George Allen & Unwin LTD., 1968), p. 797.

dāivatam dāivatānām ca bhūtānām bhūtasattamah /
tasya ke hyaguṇā devi vane vāpyatha vā pure // 16//¹

ข้าแต่พระเทวี พระรามลือความเป็นเทวะของเทวดาทั้งหลาย คือสัตว์โลกผู้
ประเสริฐสุดของสัตว์โลกทั้งหลาย บัดนี้ ไม่ว่าพระองค์จะประทับอยู่ในป่าหรือในเมือง
ก็ตาม อะไรเล่าคือความไม่คั่งงามของพระองค์ ?

ในมหากาพย์เรื่อง "มหาภารตะ" พระจักรพรรดิพระองค์หนึ่งในมหากาพย์เรื่องนี้
คือ พระเจ้าปาณฑุ พระราชาทั่วโลกยอมอยู่ใต้พระราชอำนาจของพระองค์ อธิบายที่ 13
ในอาทิบรพ กล่าวถึงความเป็นเจ้าโลกของพระองค์ไว้ดังนี้

sa rājā devagarbhābho vijigīṣurvasum̐dharām /
hr̥ṣṭapustābalāiḥ prāyāt pāṇḍuḥ śātrūnanekasāḥ // 28//

พระเจ้าปาณฑุพระองค์นั้นทรงเป็นเสมือนเทวบุตร เป็นผู้ประสงค์จะพิชิตโลก
หลายครั้งที่ทรงเขาคอสูกับศัตรูทั้งหลายควยพลกำลังอันฮึกเหิมและสมบุรณ์

tena te nirjitāḥ sarve pṛthivyām sarvapārthivāḥ/
tamekaṁ menire sūram deveṣviva puram̐daram // 32//²

พระองค์ทรงพิชิตพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายทั้งปวงในโลก พระเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น
ทรงเคารพนับถือวีรบุรุษพระองค์นั้นเพียงพระองค์เดียว เสมือนว่าทรงเคารพนับถือพระ-
อินทร์เพียงพระองค์เดียวในบรรดาเทวะทั้งหลาย

¹ Vālmīki, Rāmāyaṇa (Madras : M.L.J. Press, 1958), p. 183.

² Mahābhārata (Gorakhpura : Gītā Press, 1957), I, p. 150.

พระเจ้ายชุธิษเฐียรทรงเป็นวีรบุรุษในมหากาพย์มหาภารตะ ทรงเป็นพระธรรม-
ราชาและเป็นพระจักรพรรดิผู้ครองโลก โสภณที่พรรณนาถึงความเป็นพระราชผู้ครองโลก
ของพระองค์ คือ

provāca sumahātejā dharmarājam yudhiṣṭhiram /
harsādutphullanayano jitakāśī visāmpate // 42//

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นแคว้น ผู้มีเดชยิ่งใหญ่ ผู้ยิ่งใหญ่ในชัยชนะซึ่งมี
ดวงตาเบิกกว้างเพราะความหรรษา ไฉนกล่าวกะพระธรรมราชายชุธิษเฐียรว่า

tvādyā pṛthivī sarvā kṣemā nihatakaṇṭakā /
tām prasādhī mahārāja svadharmamanupālaya // 43//¹

ณ ^{แผ่นดิน}วันนั้น โลกทั้งปวงซึ่งเกษมสุขปราศจากเสี้ยนหนามใดเป็นของพระองค์แล้ว
ข้าแต่มหาราชา ขอพระองค์จงปกครองโลกนั้น ขอพระองค์จงทรงปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์
เองเถิด

ในศานติบรรพ มีรายชื่อพระจักรพรรดิซึ่งบางพระองค์ชื่อกับที่กล่าวไว้แล้วในโมครี
อุปนิษัท รายชื่อพระจักรพรรดิในมหาภารตะ ศานติบรรพ มีดังนี้

āsīdiyaṃ dilīpasya nṛgasya nahuṣasya ca /
ambarīṣasya māndhātuh pṛthivī sā tvayī sthitā// 33//²

โลกนี้เดิมเป็นของพระเจ้าทีลีปะ พระเจ้านฤกะ พระเจ้านหุสะ พระเจ้าอัม-
พริสะ และพระเจ้านานธาคา บัดนี้ โลกนั้นเป็นของพระองค์แล้ว

¹ Ibid., III, p. 258.

² Ibid., p. 326.

พระภรตโอรสท้าวทุษย์ยันต์กับนางสกุณฑลา ทรงเป็นพระจักรพรรดิองค์ 1 ของ
อินเดียนั้น ถือกันว่าพระองค์เป็นพระราชาองค์แรกที่มีตัวตนจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ของชาว
อริยกะ ภารตวรรษ ซึ่งหมายถึงประเทศอินเดียขึ้นมาจากพระนามของพระองค์ ความหมาย
ก็คือ กินแดนแห่งเผ่าพันธุ์ของพระภรต โศลกที่พรรณนาถึงความเป็นพระจักรพรรดิของพระ-
องค์ คือ

dusyantastu tadā rājā putram śākuntalam tadā /
bharatam nāmataḥ kṛtvā yāuvarājye 'bhyasecayat // 126//

ในกาลครั้งนั้น พระเจ้าทุษย์ยันต์ได้ประทานชื่อพระโอรสผู้เกิดแต่นางสกุณฑลาว่า
ภรต และได้โปรดให้อภิเษกสถาปนาไว้ในตำแหน่งยุพราช

tasya tat prathitam cakram prāvartata mahātmanah/
bhāsvaram divyamajitam lokasamñādanam mahat // 127//

ครั้นแล้วจักรที่เรืองนาม มีแสงสว่างจ้า เป็นทิพย์ ไม่มีใครเอาชนะได้ มีเสียง
กังไปทั่วโลก และเป็นจักรที่ยิ่งใหญ่ของพระภรตผู้มหาราชพระองค์นั้น ได้หมุนไปแล้ว

sa vijitya mahīpālāmscakāra vaśavartinah /
cacāra ca satām dharmam prāpa cānuttamam yaśah // 128//

พระภรตพระองค์นั้นทรงพิชิตแล้ว ทรงกระทำให้เจ้าผู้ครองแผ่นดินทั้งหลายอยู่ใน
พระราชอำนาจ ทรงประพฤติกษัตริย์ของสาธุชน และทรงได้รับพระยศอันหาที่เปรียบมิได้

sa rājā cakravartyāsīt sārvabhāumah pratāpavān /
Ije ca bahubhiryajñāiryathā śakro marutpatih // 129//¹

¹ Ibid., I, p. 102.

พระราชพาพระองค์นั้นทรงเป็นพระจักรพรรดิ ทรงมีพระเศษานุภาพเป็นสรว-
เลาณะ และพระองค์ทรงบวงสรวงด้วยพิธีทั้งหลายมากมาย เสมือนท้าว
สักกะผู้เป็นบิดาของมฤตเทพ

พระเจ้านหุสะผู้เป็นพระจักรพรรดิองค์หนึ่ง ทรงมีเรื่องราวปรากฏในอาทิบริพ
ของ มหาภารตะ ดังนี้

nahuṣam vṛddhaśarmānaṃ rajim gayamanenasam /
svarbhānavīsutānetānāyoh putrān pracaksate // 25 //

โบราณท่านกล่าวถึงบุตรทั้งหลายของอายุ บุตรเหล่านี้เป็นบุตรเกิดจากธิดาของ
สรวรภานุ มีชื่อว่า นหุสะ วฤทธธรรมัน รช และคยะผู้ปราศจากบาป

āyuso nahuṣaḥ putro dhīmān satyaparākramaḥ /
rājyaṃ śāsāsa sumahad dharmena pṛthivīpate // 26 //

ข้าแต่ผู้ครองแผ่นดิน พระเจ้านหุสะผู้เป็นบุตรเป็นผู้มีอายุยืน ฉลาด มีความ
กล้าหาญอย่างแท้จริง ไต่ปกครองราชอาณาจักรอันกว้างขวางโดยธรรม

pitṛn devānṛṣīn viprān gandharvoragarākṣasān /
nahuṣaḥ pālayāmāsa brahmakṣatramatho viśaḥ // 27 //

แน่ทีเดียว พระเจ้านหุสะทรงปกป้องคุ้มครองเหล่าปิตฤ เหล่าเทวะ ฤช มุนี
คนธรรพ์ นาค ราชษส พรหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์

sa hatvā dasyusaṃghātānṛṣīn karamadāpayat /
paśuvaccāiva tān pṛṣṭhe vāhayāmāsa vīryavān // 28 //

พระองค์ทรงประหารหมู่พวกทัสยุ ทรงบังคับให้เหล่าฤชจ่ายภากาษี และพระองค์
ผู้มีความกล้าหาญบังคับให้ฤชเหล่านั้นแบกพระองคไว้บนหลัง เสมือนสัตว์เลี้ยงนั้น เทียว

karāyāmāsa cendratvamabhibhūya divāukasaḥ /
tejasā tapasā cāiva vikramēnāujasā tathā // 29//

เมื่อพระองค์ชนะเวทคาทั้งหลายแล้ว พระองค์บังคับให้เหล่าเวทคากระทำความเป็นพระอินทร์ ควบคุม ควบคุม ควบคุมความกล้าหาญ และควบคุมพลัง (ถวายพระองค์)

ส่วนเรื่องราวของพระเจ้ามานชาคา พระจักรพรรดิองค์หนึ่งนั้น มีเรื่องราวปรากฏในไตรภพ อธิบายที่ 62 ดังนี้

māndhātā cedyāuvanāśvo mṛtaḥ sṛñjaya śuśrūma /
devāsुरamanuṣyāṇām trāilokyavijayī nṛpaḥ // 1//

ก่อนสถิตย์ เราได้ยินมาว่า พระเจ้ามานชาคาโอรสของพระเจ้ายวนาสวะ เสด็จสวรรคต พระองค์ทรงเป็นเจ้าผู้ครองแผ่นดินผู้มีชัยชนะเหนือสามโลก คือ โลกของเทวะ โลกของอสูร และโลกของมนุษย์

yam devāvaśvināu garbhāt pituḥ pūrvam cakaraṣatuh/
mṛgayām vicaran rājā tṛṣitah klāntavāhanah // 2//

ในกาลก่อน เทพธิดาทั้งสองทรงนำพระองค์ออกมาจากครรภ์ของพระราชบิดา พระราชายวนาสวะเสด็จออกล่าสัตว์ พระองค์ทรงหิวกระหาย และสัตว์พาหนะก็เห็นเหนื่อย

dhūmam dr̥stvāgamat satram pṛṣadājyamāvāpa saḥ /
tam dr̥stvā yuvanāśvasya jāthare sūnutām gatam // 3//

¹ Ibid., p. 103.

พระองค์ทอดพระเนตรเห็นควันไฟ จึงเสด็จไปสู่ที่บวงสรวง ทรงได้รับเนยใส
ผสมกับนมข้น เพื่อดับควันทั้งสองเมื่อเห็นพระกุมารองค์นั้นแล้ว จึงนำพระองค์ไปสู่ใน
พระครรภ์ของพระเจ้ายานาทวะให้ประสูติ

garbhāddhi jahaturdevāvāśvināu bhiṣajām varāu /
tam dr̥ṣtvā piturutsāṅge śayanam devavarcasam // 4 //

แต่ที่เคียว เพื่อดับควันทั้งสองผู้ประสูติแห่งแพทย์ทั้งหลายนำพระองค์ออกมาจาก
พระครรภ์ เมื่อเห็นพระองค์ผู้มีสีมีย่างเทพ ผู้มีพรหมบนพระเพลของพระราชาบิดา
แล้ว

anyonyamabruvan devāḥ kamayam dhāsyatīti vāi /
māmevāyam dhayatvagre iti ha smāha vāsavaḥ // 5 //

เทพทั้งหลายตรัสแก่กันและกันว่า "กุมารนี้จะคุดใคร ?" เทพवासพตรัสว่า
"กุมารนี้จงคุดเราที่ปลาย (นิ้ว)"

tato 'ṅgulibhyo hīndrasya prādurāsīt payo 'mṛtam/
mām dhāsyatīti kāraṇyād yadindro hyanvakampayat// 6 //

ต่อจากนั้น นำนมอมฤตปรากฏให้เห็นศักดิ์จากนิ้วพระหัตถ์ทั้งหลายของพระอินทร์
เพราะเนื่องจากความกรุณา พระอินทร์โคตรัสว่า "กุมารจะคุดฉัน" พระองค์ทรงส่งสาร
พระกุมารนั้น

tasmāttu māndhātetyevam nāma tasyādbhutaṁ kṛtam/

ความอัศจรรย์อันพระอินทร์กระทำแล้ว พระนามของพระกุมารว่า "มานชาคา"
จึงโด่งดังเพราะเหตุนี้

tatastu dhārāṃ payaso ghṛtasya ca mahātmanah // 7 //
 tasyāsyā yāuvanāsvasya pānirindrasya cāsraṇat /
 apibat pānimindrasya sa cāpyahnābhyavardhata // 8 //

และคอกจากนั้น ฝ่ามือของพระอินทร์ผู้มหาตมาไหลเป็นสายน้ำนมและเนยใสเพื่อ
 โอรสของพระเจ้ายวนาศวะพระองค์นั้น และพระกุมารเมื่อทรงถูกพระหัตถ์ของพระอินทร์
 แลว่าทรงเจริญเติบโตขึ้นตามวัน

so 'bhavad dvādaśasamo dvādaśāhena vīryavān /
 imāṃ ca pṛthivīm kṛtsnāmekāhnā sa vyajījayat // 9 //

ด้วยพระชนมายุ 12 วัน พระองค์ทรงเป็นผู้มีพลังกำลังเท่ากับ 12 ปี และทรงพิชิต
 โลกนี้ทั้งมวลด้วยเวลาเพียงวันเดียว

dharmātmā dhṛtimān vīrah satyasamdhō jitendriyah/
 janamejayam sudhanvānam gayam pūrum bhadratham // 10 //
 asitam ca nṛgam cāiva māndhātā manujo 'jayat /

พระเจ้านานชากาทรงเป็นมนุษย์ ผู้มีใจเป็นธรรม ผู้มีความมั่นคงกล้าหาญ ชื่อ
 สัตย์ต่อคำมั่นสัญญา และเป็นผูชมอินทรีย์ ทรงพิชิตพระเจ้าชนเมชัย พระเจ้าสุชันทวาน
 พระเจ้าคยะ พระเจ้าปुरु พระเจ้าพฤห์ทรถ พระเจ้าอสีตะ และพระเจ้านฤคะ

udeti ca yataḥ sūryo yatra ca pratitiṣṭhati // 11 //
 tat sarvaṃ yāuvanāsvasya māndhātuh kṣetramucyate/
 so 'svamedhaśatāir iṣṭvā rājasūyaśatena ca // 12 //

ดวงอาทิตย์ขึ้นจากดินแดนโค และดำรงอยู่ ณ ดินแดนโค ดินแดนนั้นตั้งปวงเป็น
ของพระเจामานธาคาผู้เป็นโอรสของพระเจายูนาสวะ พระองค์ทรงบวงสรวงด้วยพิธี
อศิวเมธ 100 ครั้ง และพิธีราชสุยะ 100 ครั้ง

adadad rohitān matsyān brāhmaṇebhyo viśāmpate /
hāiranyān yojanotsedhān āyatāñśatayojanam // 13 //

ผู้ก่อนท่านผู้เป็นใหญ่แห่งมนุษย พระองค์ประทานหมู่ปลาตะเพียนทองเต็มบริเวณ
กว้าง 1 โยชน์ ยาว 100 โยชน์ แก่พราหมณ์ทั้งหลาย

bahuprakārān susvādūn bhakṣyabhojyānnaparatān /
atiriktam brāhmaṇebhyo muñjāno hīyate janah // 14 //

ประทานภูเขาทั้งหลาย คือที่ประกอบด้วยอาหารถวกรินและถวกริบรีโลก มีรสอร่อย
มากมายหลายประการ และให้คนทำความสะดวกแก่พราหมณ์ทั้งหลายเป็นการเพิ่มเติม

bhakṣyānnapananicayāḥ śusubhustvannaparvatāḥ /
ghṛtahradāḥ sūpakūpāḥ dadhiphenā gudodakāḥ // 15 //

ส่วนภูเขากันต์ทั้งหลายที่มีอาหารอันอุดมสมบูรณ์ด้วยอาหารที่ถวกรินและเครื่องดื่ม มี
ทะเลสาบเนยเหลว มีม่อนน้ำขุ่น มีพองนมเปรี้ยว และมีน้ำสมน้ำออยนั้นส่องแสงงดงาม

rurudhuḥ parvatān nadyo madhuksīravahāḥ śubhāḥ /

แม่น้ำหลายสายที่งดงามที่เป็นพาหะของน้ำผึ้งและน้ำนมไหลท่วมภูเขากันต์ทั้งหลาย

devāsuraḥ narā yakṣā gandharvoragapakṣiṇaḥ // 16 //

viprāstatrāgatāścāsan vedavedaṅgapāragāḥ /

brāhmaṇā ṛsayāścāpi nāsamstatrāvīpascitaḥ // 17 //

เหล่าเทวะ อสูร มนุษย์ ยักษ์ คนธรรพ์ นาค และนกทั้งหลาย นกัษวช
ทั้งหลายผู้ถึงฝั่งแห่งเวทและเวทาศ์ พราหมณ์และเหล่าฤๅษีเป็นผู้มาแล้วสู่ที่นั้น ณ ที่นั้น
ไม่มีพราหมณ์และฤๅษีซึ่งไม่ได้เป็นผู้คงแก่เรียน

samudrāntām vasumatīm vasupūrnām tu sarvataḥ /
sa tām brāhmanasāt kṛtvā jagāmāstam tadā nrpaḥ //18//

ในกาลครั้งนั้น พระราชาเมื่อประทานแผ่นดินโลกที่มีอาณาเขตจดมหาสมุทรและ
บริบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติรอบ ๆ ให้แก่พราหมณ์อย่างหมดสิ้นแล้ว พระองค์ก็เสด็จสวรรคาลัย

gataḥ puṇyakṛtām lokān vyāpya svayaśasā disaḥ / 1

เมื่อได้รับโลกด้วยพระบารมีและมีพระเกียรติยศแผ่ไปทุกทิศแล้ว พระองค์ก็เสด็จ
สวรรคาลัย

เรื่องราวของพระจักรพรรดิมหานครานั้นมีอยู่ทั้งในวรรณคดีบาลีและวรรณคดีสันสกฤต
ใจความสำคัญที่ตรงกัน คือ ทรงเป็นพระจักรพรรดิครองโลกมนุษย์และโลกสวรรค์ นอกจากนั้น
แตกต่างกันตรงเรื่องราวปลีกย่อย

ใน "วิษณุปุราณะ" มีพระนามพระจักรพรรดิหลายพระองค์ ซึ่งส่วนมากซ้ำกับในมหา
ภารตะ พระจักรพรรดิที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือพระเจ้าปฤถุ ผู้ประทานชีวิตแก่แผ่นดิน แผ่น
ดินจึงมีชื่อว่า ปฤถิวี ซึ่งแปลว่า ธิดาของปฤถุ ในวิษณุปุราณะ เล่ม 1 บทที่ 13 กล่าวถึงเรื่อง
ราวของพระเจ้าปฤถุไว้ว่า พระพรหมทรงดูพระพาทาเบียงขวาของพระเจ้าเวณะ ควบการ
เสียดสีกันเช่นนี้ ก่อให้เกิดโอรสของพระเจ้าเวณะผู้มีพระนามว่าปฤถุ ผู้มีพระวรกายสว่างไสว
เสมือนพระอัคนี เทพเจ้าแห่งไฟ

เมื่อพระเจ้าปฤถุประสูติ ชนุเกาแก่ของมหาเทพพร้อมด้วยศรพิชัยและเกราะกันภัย
ก็ตกลงมาจากฟากฟ้า บรรดาสัตว์มีชีวิตต่างก็แซ่ซ้องยินดีในการประสูติของพระองค์ และ
พระเจ้าเวณะผู้เป็นพระราชบิดาก็ทรงรอดพ้นจากบาปกรรมต่าง ๆ เพราะการประสูติของ
พระองค์ ทรงหลุดพ้นจากนรกขุมปุตเสด็จกลับขึ้นสู่สวรรค์ บรรดา มหาสมุทรและแม่น้ำก็เกิด

¹ Ibid., II, p. 537.

ขึ้น และพร้อมกันนั้นก็นำอัญมณีจากทองสมุทรและทองคำขึ้นมาเป็นเครื่องประกอบพิธีบวงสรวง การประสูติของพระเจ้าปดุง พระพรหมบุตรทรงเป็นบิดาของสรรพชีวิตพร้อมด้วยทวยเทพและ ทายาทของอังกิรส์ อีกทั้งสรรพสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตต่างก็มาชุมนุมพร้อมใจกันประกอบพิธี บวงสรวงพระเจ้าปดุง พระพรหมทรงทอดพระเนตรเห็นรูปจักรพระวิษณุปรากฏอยู่บนพระ- หัตถ์ขวาของพระเจ้าปดุง ก็ทรงทราบทันทีว่า พระเจ้าปดุงทรงเป็นเชื้อสายของทေး พระ- พรหมทรงปลานปล้ำบิดามาก ทั้งนี้ก็เพราะว่าจักรพระวิษณุจะปรากฏเฉพาะในฝ่าพระหัตถ์ของ ผู้ที่จะได้เป็นพระจักรพรรดิเท่านั้น ผู้ซึ่งแม่ทวยเทพก็จะตองเกรงขาม

พระเจ้าปดุงพระราชโอรสของพระเจ้าเวนะ ทรงได้รับการประกอบพิธีเฉลิมฉลอง และบวงสรวง โดยบรรดาบุตรหญิงคุณวุฒิในพิธีกรรม ด้วยประการดังนี้ ต่อจากนั้น พระองค์ ทรงบรรเทาความทุกข์ยากอันเกิดจากทารุณกรรมของพระเจ้าเวนะพระราชบิดา พระองค์ ทรงได้รับการบูชารักใคร่จากประชาชน จึงทรงได้รับตำแหน่ง "ราชา" อาศัยคุณงามความดี ที่อยู่ในพระองค์ แม้มิวันนักจะแข็งเมื่อพระเจ้าปดุงเสด็จพระราชดำเนินบนผิวพื้นมหาสมุทร เมื่อเสด็จไปในที่ ๆ มีภูเขากว้างก็จะหลีกทางให้ ธงชัยของพระองค์จะสามารถผานป่าทึบ ไคโดยไม้ฉีกซาก ด้วยคุณงามความดีของพระองค์ทำให้พื้นปฐพีไม่ต้องมีการหว่านไถ แขนดิน อุดมสมบูรณ์ ต้องการอาหารเมื่อใด อาหารก็จะเกิดขึ้น บรรดาแมคทั้งหลายก็จะมึนน้ำนม เติงชีพอ่างสมบูรณ์ แมคอกไมนานาพรรณก็จะเต็มไปคายน้ำผึ้ง ¹

ในวิษณุปุราณะ ถือว่า พระเจ้าปดุงคือพระราชานในอุดมคติ ทรงเป็นพระจักรพรรดิ องค์แรกผู้ประสูติมาในโลกด้วยสวนของพระวิษณุ ² พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างแผ่นดิน ผู้ปกป้อง รักษาประชาชน และผู้ประทานความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในแผ่นดินด้วยคุณความดีของพระองค์ เอง พระองค์ทรงเป็นพระจักรพรรดิโดยธรรมชาติ

¹ H.H. Wilson, The Vishnu Purana (London : Trubner & Co., 1866), p. 183-84.

² ในวิษณุปุราณะ บทที่ 2 หน้า 31 มีข้อความกล่าวไว้ว่าในไตรคาบยุค พระวิษณุ ทรงอวตารมาเป็นพระจักรพรรดิครอบครองสามโลก.